

Н.В. ПАВЛЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ

У 2015 році показник дефіциту державного бюджету України перевищив безпечний тривідсотковий рівень. Таким чином, із суто економічного це питання перейшло у розряд проблем фінансової безпеки. В таких умовах необхідність скорочення бюджетних видатків є очевидною. Проте, напрямки, за якими воно відбувається, не настільки безперечні. На нашу думку, чинна модель скорочення бюджетних видатків може призвести до неочікуваних небажаних результатів, оскільки при її побудові не враховані важливі інституційні особливості української економіки.

На жаль, прагнучі застосувати найкращий світовий досвід, українські реформатори не беруть до уваги той факт, що наша країна належить до держав, де домінує суспільний порядок обмеженого доступу, основними характеристиками якого є повільно зростаюча економіка, недемократичний політичний режим, переважання суспільних відносин, заснованих на особистих зв'язках, відсутність верховенства права для всіх, слабо захищені права власності. В таких державах природа бюджетного дефіциту зовсім інша, ніж у країнах з відкритим доступом, до яких належать промислово розвинуті країни, чий досвід ми намагаємося впровадити в українські реалії.

Причина бюджетного дефіциту у країнах відкритого доступу пояснюється надмірними соціальними зобов'язаннями, які вони беруть на себе перед своїми громадянами, в той час, як у країнах з обмеженим доступом бюджетних коштів не вистачає, оскільки вони привласнюються так званими «домінуючими коаліціями». Тому в Україні подолання бюджетної кризи вимагає насамперед обмеження привласнення ренти вузькими групами інтересів, такими як галузеві та регіональні клани, окремі олігархи, найвищі посадовці тощо. Проведення реформ у такому напрямку має привести до обмеження джерел ренти, поступового звуження ренто-орієнтованих секторів, а, відтак, зменшення впливу відповідних груп, і зрештою, створити в Україні передумови для переходу до суспільного порядку відкритого доступу.

Звичайно, «затягування пасків» шляхом зменшення соціальних видатків, яке пропонують іноземні радники, приваблює швидким економічним ефектом, до того ж цілком влаштовує домінуючі коаліції, оскільки не зачіпає їх інтересів, проте з стратегічної точки зору це рішення є непродуктивним і навіть небезпечним. В умовах, коли рівень життя стрімко падає, а протестні настрої підвищуються, скорочення соціальних видатків може спровокувати усунення від влади авторів непопулярних реформ і прихід на їх місце «сильного політика», який відновить в Україні існуючий у країнах обмеженого доступу суспільний договір – привілей привласнення ренти елітами в обмін на патерналізм держави на користь громадян – який зараз руйнується новими тарифами на комунальні послуги, змінами до пенсійного законодавства та іншими подібними заходами, причому в одностайно готовим прийняти болісні реформи, тим більше, що ці реформи не виглядають справедливими на тлі корупційних і рейдерських скандалів.

На наш погляд, починати боротьбу з бюджетним дефіцитом потрібно, перш за все, обмежуючи джерела ренти шляхом наведення порядку у сфері розподілу і використання бюджетних коштів, боротьби з корупцією у найвищих ешелонах влади, припинення виплат з державного бюджету субсидій на користь монополій, встановлення контролю за трансфертним ціноутворенням, автоматизації процедури повернення ПДВ тощо.

Окрім ліквідації схем розкрадання бюджетних коштів, важливе значення має проведення регуляторної реформи, яка має не тільки знищити джерела корупції, але і стати значним поштовхом економічної активності, покращуючи інвестиційний клімат та розширюючи базу оподаткування.

Тільки тоді, коли привілеї еліти будуть скорочені, а в країні почнеться економічне пожвавлення, можна братися за перегляд соціальних гарантій. За інших умов створення приводів для масового невдоволення серйозно загрожує національній безпеці держави та майбутньому реформ.

Висновок. Існуюча в Україні модель скорочення бюджетного дефіциту не враховує інституційні особливості української економіки, а її застосування створює загрозу національній безпеці. Зменшення бюджетних видатків можливо досягнути за рахунок підвищення прозорості їх використання та ліквідації тіньових схем розкрадання бюджетних коштів.